

Dr. Elena Ștefănescu – RESICABÁNY

Jézus a tökéletes tanító

1960-ban Resicabányán született, román állampolgár. Katolikus hitoktató, tanár, a témában doktorátussal rendelkezik. Munkahelyek: (1996-2011) Technikai Kollegium Resicabánya, 1986-1996- a Munkügyi és Szociális-védelmi Igazgatóság titkárnője, 1991-1996 -a Bukaresti Egyetem Teológiai Fakultásának hallgatója, 1994-2011 – Szerkesztő a Vita Catolica Banatus lapnál, 1998-2011 – a Resicabányai Máltai Segélyszolgálat önkéntes vezetője, 2004 óta a resicabányai Eftimie Murgu Egyetem Szociális Munkás szakán óraadó tanár, gyakorlatvezető, 2004-2008 – Doktorátus, a dolgozat címe: Isteni Pedagógia =A Szeretet Pedagógiája. Számos publikáció, így 10 szakkönyv és számos közlemény, cikk szerzője.

„Jézus a tökéletes tanító”. Ő egy olyan átalakító erejű, szabadító és megszentelő tanítást fogalmaz meg és ad tovább, amely egyenlő mértékben érinti az emberi értelmet, és szívet, a maga teljességében. Tanítása, mint az összes ember felé irányuló cselekedet, számos és meggyőző módon bizonyított, kezdve a tanítványok kiválasztásától, a tömegekkel való közvetlen és meleg kapcsolaton-, az élet szentségén-, az emberek lényeges gondjaival és Istenhez fűződő viszonyával kapcsolatos szilárd állásponton- át, egészen a végső pillanatban, az emberiség üdvössége érdekében, a kereszten véghezvitt önfeláldozásáig. Jézus maga mellé veszi „a tizenkettőt” cselekedeteinek tanúivá és tanúságtevőivé változtatva őket, biztosítva tanításainak, mint az isteni pedagógiának továbbadását, az apostolok és utódaik által, az egyetemes Egyház számára: „Elmenvén azért tegyetek tanítványokká minden népeket, megkeresztelvén őket...”

Jézus Kafarnaumba érkezik és szombaton a zsinagógába megy, ahol: „tanít vala. És elálmélkodának az ő tanításán, mert úgy tanítja vala őket, mint akinek hatalma van, és nem

úgy, mint az írástudók”. Miután a tisztátalan lelket kiűzi egy emberből a zsinagógában, „mindnyájan elálmélkodának, amnyira, hogy egymás között kérdezgeték, mondván: Mi ez? Micsoda új tudomány ez, hogy hatalommal parancsol a tisztátalan lelkeknek is, és engedelmeskednek néki? És azonnal elmene az Ő híre Galilea egész környékére”.

„A megszokott mód, ahogy a tanítványok Jézust földi élete során szólították: Tanító¹ (Didaskalos, Kyrrios) vagy Rabbi. Ez utóbbi forma kétszer jelenik meg Máténál és négyszer Márknál (a Rabboni forma csupán egyszer olvasható Márknál) A Didascalos 8-szor található Márk evangéliumában, 12-szer Máténál és 15-ször Lukácsnál. Hasonló tiszteletbeli címek más zsidó tanítókéi is voltak megszokott módon, tehát nincs különleges teológiai jelentőségük”.² Még ha ez a köznévi megszokott volt „más zsidó tanítóknál” is, Jézusnak mégis azonnal felismerhető felsőbbrendűsége, „mert úgy tanítja őket, mint akinek hatalma van, és nem úgy, mint az írástudók”. Még egy, a zsidók főemberei közül, Nikodémus, aki azt kívánja megtudni, miképpen örökölhette Istennek valódi

¹ Valójában nemcsak a tanítványok szólították őt „Tanítónak”, hanem a „leselkedők” is (Lk 20,21) és az ellenfelei.

² BROWN, Raymond E., FITZMAYER, Joseph A., MURPHY, Roland E., *Bevezetés és magyarázat a Szentírásához*, 1 Kötet, fordítás és feldolgozás román nyelvre P. Dumitru GROSAN, Targu Lapus, Galaxia Gutenberg, 2005, 1162. oldal

Országá, beismeri Jézussal való párbeszédében: „Mester, tudjuk, hogy Istentől jöttél tanítóul; mert senki sem teheti e jeleket, amelyeket Te teszel, hanemha az Isten van vele” (Jn 3,2).

Hasonló megvilágosító párbeszédnek kapnak helyet több ízben is, bizonyítva amit Szent Ágoston mondott: „Aki megvilágosít és tanít: Krisztus, kiről mondják, hogy a belső emberben lakozik”.³ Jézus szavai és tettei közti összhang adják a tökéletes pedagógus modelljét. „Krisztus, Laktanciusz meggyőződése szerint a bölcsesség elméleti és gyakorlati ága közti egység megtestesülése és példája. Ő emberi ábrázat formáját vette fel és mindent eltűrt a földön, valóságosan, hogy konkrét példává válhasson az emberek számára. Csakis ilyeneknek kell lennie a valódi bölcsnek és tanítónak, mert példája által kell olyanoknak lennie, amilyent másoknak tanít. A világ teremtése óta nem volt Krisztuson kívül senki, aki tanítva a bölcsességet szóval, bebizonyítsa tanítása által az igazi erényt”.⁴

A TULAJDONKÉPPENI NEVELÉSI MODELL

Amint a szakemberek mutatják. „A pedagógia - kívánatos vezetői modelleket épít

és ajánl Egyéni és szociális szinten. Teleológiai kategóriákkal dolgozik, végzésekkel, ideálokkal. (...) A nevelés egy cél irányában történik, az emberi fejlődés irányába, elhelyezve az emberi személyiséget egy bizonyos helyzetben leülepedett prototípusba. (...) A nevelés rendeltetése kötelezően pozitív kell hogy legyen”.⁵ Kant szerint az ember nem válhat emberré, csakis nevelés által.

„A nevelés feltételezi a (gyermekkori) gondoskodást, a fegyelmet (mely emberré teszi) és a kultúrát (egész életre szóló képzettség által)”.⁶ „Nevelési célból cselekedni azt jelenti, hogy határozatokat kell hozni a megteendő útvonalra vonatkozóan, az adott körülmények között egy cél fele igyekezni, feltételezi a legjobb eszközök megjelölését és használatát egy cél elérése érdekében, valamint behoz a nevelés valóságába egy sor változó tényezőt, amelyek a tevékenységet (ön)szabályozzák a kívánt befejezés irányába”.⁷

A nevelési diskurzus egy végkifejletet szemléltet, egy az értékek, az egyéni és közösségi alakulás irányába való látószög-nyitást; elemi célja a nevelésnek, mint újjáépítés és állandó alakítás, amint C. Cucos írja Dewey nyomán: „létrehozni a fiataloknál az esélyt és

³ Szent Ágoston; ugyanúgy: „Ez a valóság, melynek megvizsgálása által elérkezünk, hogy valamit megismerjünk, a belső emberben lakozik, Krisztusnak nevezték, azaz ő a változatlan és örök bölcsessége Istennek” (De Magistro/ A Tanítóról, kétnyelvű kiadás, fordítás, bevezető, jegyzetek és magyarázatok, kronológiai táblázat és bibliográfia Eugen Munteanu által, Európai Intézet, Jászvásár, 1995, 139. oldal. A belső tanító jelenléte bennünk megtalálható Chiara Liubic meditációiban is, vagy „Isten ott van, ahol találkozni akar veled” című kötetben P-S. Mihai Fratila-tól. Mindkét szerzőnek vágya, hogy oda hasson, hogy meghalljuk e Tanítónak hangját, és átültessük keresztény életünkbe suttagóit.

⁴ V.V. BICICOV, A késő ókor esztétikája. Az I-III. Század, fordította Lucian DRAGHOMIRESCU, címlap Ion Ianos, Meridiane Kiadó, Bukarest, 1984, 152-153. oldal. Az anyaggal megterhelt emberi elme számára nehéz, hogy az igazságot megtalálja és megértse külső segítség nélkül. De még ha megértette volna is, kétséges, hogy kellőképpen értelmes lett volna, hogy megállapodjék benne és ellenállhasson a tévelygések sokaságának. Éppen ezért a földi tanító mindig tökéletlen. De az égi Magiszternek is emberi testet kell felölnie, máskülönben hogyan tudna tanítani és példát mutatni? Könnyű hogy ne vétekez, amikor nincs tested. Ebből a nézőpontból Krisztus ideális és egyedi tanító volt, lévén egyszerre Isten és ember, közbenjáró, Isten és ember közt, azzal az elhatározással, hogy az embereket Istenhez viszi.

⁵ Constantin CUCOS, Nevelés. Kultúrális és interkultúrális dimenziók, 87.o.

⁶ Ioan NICOLA, Iskolai pedagógiai értekezés, Aramis kiadó, Bukarest, 2003, 319. o.

⁷ Constantin CUCOS, id.k. 88. o.

szükségzetet, hogy szellemi fejlődésük folyamatát állandóan újjászervezhessék”.⁸

Mivelhogy a pedagógia ideálokkal és nevelési modellekkel dolgozik, hangsúlyoznunk kell a nevelési modell erőnyeit, vagy a nevelési ideált, mint ami modellek fölött áll. *Az alakító modellek keresése és támogatása az összes nevelési paradigmáknak, vagy egyes szocio-kulturális projekteknek kiemelt foglalatosságai voltak a múltban, és azok ma is*.⁹ Ekként a modell készítése egy boldog találkozás és ébredés is egyszerre az önmagunk keresésének útján. A történelem által kínált megannyi modell közül *„az emberi modell, amely döntően és végérvényesen megjelölte az utóbbi két évezred európai történelmét, a keresztény modell”*.¹⁰

Az új modell a legszélesebb emberi rétegek számára ajánlott, kezdve természetesen az alázatosokkal, az éhesekkel és az igazságra szojúhozókkal. Szent Pál apostol ekképpen ajánlja a megújulást: *„Mivelhogy levetkeztétek amaz ó embert az ő cselekedeteivel együtt, és felöltöztétek amaz új embert, melynek újulása van, annak ábrázatja szerint való ismeretre, aki teremtette azt: ahol nincs többé görög és zsidó, körülmetélkedés és körülmetélkedetlenség, idegen, schitiai, szolga, szabad, hanem minden és mindenkiben Krisztus”* (Kol 3,9-11).

Péter apostol Jézus modelljét idézi és ajánlja mindazoknak, akik követik őt, mivel-hogy *„Krisztus is szenvedett érettetek, - néktek példát hagyván - hogy az Ő nyomdokait kövessétek”* (1Pt 2,21). Pál apostol ugyanezt az erkölcsi modellt ajánlja Timóteusnak: *„Légy példa a hívőknek a beszédben, a magaviseletben, a szeretetben, a Lélekben, a hitben, a tiszta-ságban”* (1 Tim 4,12).

Egyébként az ősegyház idejében a pogányok a keresztények viselkedési módját, életüket,

egymás közti kapcsolatukat nézve, így mondták: *„-Nézzétek, mennyire szeretik egymást!”*. A keresztények a maguk módján modellek kezdtek lenni, amint számukra ez Tanítójuk volt. Szent Pál apostol Titusznak üzeni, hogy tanítsa az idős asszonyokat, hogy *„szentekhez illő magaviseletűek legyenek [...] hogy megokosítsák az ifjú asszonyokat, hogy férjüket és magzataikat szeressék, legyenek mértékletesek, tiszták, háziasak, jók, férjükhöz engedelmesek, hogy az Isten beszéde ne káromoltassék”* (Tit 2,3-5). Hasonlóképpen, arra ösztönzi Tituszt, hogy az ifjaknak azt tanácsolja, legyenek mértékletesek, sőt éppen neki mondja: *„mindenben tenmagadat adván példaképiül¹¹ a jó cselekedetekben; a tudományban romlatlanságot, méltóságot mutatván [...] hogy az ellenfél megszégyenüljön, semmi rosszat sem tudván rólatok mondani”* (Tit 2,6-8). Ami a szolgákat illeti, *„az ő uraiknak engedelmeskedjenek, mindenben kedvüket keressék, ne ellenkezzenek [...] hogy a mi megtartó istenünknek tudományát ékesítsék mindenben”* (Tit 2,9-10). A filippibelieknek ezt mondja: *„...csakhogy a Krisztus evangéliumához méltóan viseljétek magatokat, hogy [...] azt halljam dolgaitok felől, hogy megálltok egy lélekben, egy érzéssel viaskodván az evangélium hitéért”* (Fil 1,27).

„Egy modell lemásolásának ötlete gyakorta megjelenik Pál apostol leveleiben (Zsid 6,17; 13,7; Fil 3,17-18; Tessz 3,8-9; Róm 6,17), tudvalevőleg arról lévén szó, hogy Példa-adás általi tanítással, buzdítás és mindannyiuk lelkében rejtve levő erőre való felszólítás által. Pál több alkalommal teljes őszinteséggel elbeszéli találkozását Krisztussal, minden alkalommal a személyes példa erejére hagyatkozva, annélkül, hogy elfelejtené kihangsúlyozni, hogy az abszolút modell mégiscsak Krisztus, mind az apostolok, mind azok számára, akik fogadják

⁸ Ibidem 88.o.

⁹ Ibidem 92.o.

¹⁰ Gheorghe DRĂGAN, Összehasonlított kulturális modellek, Európai Intézet, Jászvásár, 2005, 60. o.

¹¹ Maga a Tanító Önmagát adta példaként: „Rám nézzetek, mert szelíd vagyok és alázatos szívű...”

prédikációit. Idézésre érdemes itt az apostolnak egy másik felhívása, ki missziói megbízatást kap – más mint zsidó – népek (nemzetek) közti tanítás továbbadására. „Legyetek annak okáért követői az Istennek, mint szeretett gyermekek, és járjatok szeretetben, miképpen a Krisztus is szeretett minket és adta Önmagát miérettünk ajándéknak és áldozatul az Istennek, kedves jó illatul” (Ef. 5,1-2).¹²

Szent Pál apostol azt kérte a gyülekezetektől, akiket megszólított, hogy kövessék őt, de nem felejtette el kihangsúlyozni: „mivelhogy én Krisztust követem”. Úgy beszélt mint valaki, aki annyira lemásolta őt, hogy így vallott: „Élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus”. Az első keresztények naponta részesültek Krisztus testéből és véreből, így teoforokká, Krisztus-hordozókká váltak. Ekképpen Krisztus az, aki legfelsőbb modellként övéi szívébe írja a szeretetet – az egész keresztény élet forrását.

„Krisztus isteni és emberi modellje a kereszténység egyetemes témáját képezi; kulturális Kiterjedése óriási”.¹³ E gondolatot alátámasztó sokféle példa közül, túl a rengeteg

irodalmi alkotáson, filmen, festményen, stb. Thomas de Kempis könyvéből idézünk csupán, *Imitatio Christi* (XIV-XV. sz.), melynek „egy rövid időre hihetetlen elterjedése volt, majdnem a Bibliához hasonlítható”¹⁴, mert a sivár mesterkedések helyett az érzékenységre, az egyszerű és tökéletes erkölcsiségben élt életre helyezi a hangsúlyt.¹⁵

A kereszténység, amely teljes figyelmét az ember belső világára irányította, egy új hőstípust hozott előtérbe. Hős a keresztény felfogás szerint az az ember, aki uralni tudja teljességgel szenvedélyeit, aki a lelkiek javára le tud mondani a testi javakról, aki igazságos és erényes, nagy türelemmel-felruházott, képes szükség esetén bátran kibírni a kínzásokat és kínokat, és ha szükséges, habozás nélkül életét adni meggyőződéséért. Mindezek ellenére a keresztény hős alázatos és látszólag passzív. Ő is, akárcsak a régi hősök, katona, de Krisztusnak katonája.¹⁶ Példaképe nem Héraklész, vagy az Olümposz istenei, hanem Jézus, a keresztre feszített. Fegyverei nem kard, lándzsa, vagy a harci képességek, hanem a türelemtűrés a kínzá-

¹² Ibidem, 82. o.

¹³ Ibidem, 83. o.

¹⁴ Ibidem, 83.o. Következtetjük, hogy Krisztus testté létele a Tanító testté tétele is, pillanat a megváltás történetéből, mely megfelel az isteni pedagógus szerető és megváltó tervének. Modellként tekintve, már a születésétől kezdődően, megértjük Krisztus teljes titkát, melyet a keresztény ember újra megél életében: Krisztus születése – az ember újjászületése.

¹⁵ Nicolae CORNEANU, *Előszó Kempis Tamáshoz, Krisztus követése*, latinból fordította prof DUMITRU C. Visan, a Bácsági Mitropolia Kiadója, Temesvár, 1982, 9.o.: „Krisztus követésének titka, hogy ez számtalan hívő generációt irányított Krisztushoz, Ösztökélve, hogy elfogadja a keresztet, hogy meghallgassa Isten Szavát, hogy élje a szeretetet, hogy talál-kozzon Vele az Eukharisztia szentségében. Íme, elegendő bizonyíték amely ma is alátámasztja Kempis Tamás munkáját”. Hogy ez teljesen időszerű, bizonyítja XVI. Benedek Szent Atya pápa is, aki állandóan úgy mutatja be a világnak Jézus Krisztust, mint lemásolásra méltó modellt, utalva az *Imitatio Christe*.

¹⁶ Ebből a jelszóból kiindulva, „Krisztus Katonája” Trifa Iosif ortodox pap, az ortodox egyházban, egy, a keresztény éle-tet megújító mozgalmat hozott létre, és nem csupán, hanem a keresztény nevet viselők erkölcsi életét hangsúlyozta és az evangélium megélését, Krisztus számára minél több lélek megnyeréséért. Az „Úr Hadserege” mozgalom vezetői közül az egyik, akinek sikerült megmaradnia az Egyházban, - annak ellenére, hogy nem talált megértésre a klérus részéről sem, amely nem élte igazából az Evangéliumot, - Traian Dorz testvér, eredeti keresztény költő és prózáíró. Ez a mozgalom, ma már szabadon, egy hangsúlyosan radikális megélését képezi a keresztény tanításnak.

sokban, az ellenség szeretete, még a saját megkínzóié is”.¹⁷

Tulajdonképpen a keresztények meg voltak győződve arról, hogy a Krisztusért való halál örök életet hoz számukra. „A korai kereszténység megelőzőleg ismeretlen képet nyújtott a Krisztusért harcolókról, a mártír harcosról, a tanúságtevő harcosról, aki ellenségei tüze és kardja ellen a türelem bátorságával, hosszú-tűréssel, kegyességgel, az erény és igazság szavával küzd”.¹⁸ Olyan képek ezek, amelyek állandósultak századokon át, minket is megközelítőleg. A keresztények tulajdonképpen a hit mártírjai és valódi harcosok a jóért, igazságért és az Emberek közti szeretetért.¹⁹

ÖSSZEFOGLALÓ

Jézus Krisztus, a tökéletes tanító, átadja a megszentelő erejű, áldó tanítást. Pedagógiája minden embernek szól. Kiválósága kitűnik már az apostolok kiválasztásával, a közvetlen és meleg hangú kommunikációval és végül a keresztáldozatban éri el csúcspontját. Jézus magával viszi „a tizenkettőt”, hogy csodás cselekedetei tanúivá tegye őket. Így biztosítja tanítása továbbadását, az apostoli, isteni

pedagógia eszközével. Az apostolok és azok követői is, egyaránt –rabbinak,-tanítónak nevezik, elismerve szavának erejét.

A tulajdonképpeni nevelési modell: A pedagógia követendő nevelési modelleket, ideálokat keres és ajánl. A keresztény pedagógiai modell jelentős mértékben meghatározta és befolyásolta az emberiség történelmének utóbbi két évezredét. Az ősegyház idején a pogányok látván a keresztények életmódját mondták: „Látjátok, mennyire szeretik egymást?” Így váltak a keresztények is modelleké, miként a Jézus tanító és példakép volt számukra. Naponta áldoztak, „Cristoforra”, Krisztus hordozóvá válva, - Aki beírta szíveikbe a szeretet parancsát.

SUMMARY

Jesus Christ is the perfect Teacher. He has brought a teaching with a salvatory power. His pedagogy counts for all human beings: in the choice of his apostles, the direct and warm communication with the crowds, culminating in his self-sacrifice on the cross. Jesus takes „the twelve” with him and turns them into witnesses of his wonderful deeds, thus

¹⁷ V.V. BICICOV, *A késő ókor esztétikája*. II-III. Századok, Lucian DRAGOMIRESCU fordítása, borító loan lanosítól, Meridiane Kiadó, Bukarest, 1984, 189-190.o. A hóhérok szembeni megnyilvánulás ugyanaz maradt a XX. Században is – a keresztény Egyház Történelmének legvéresebb százada (40.000 mártír) „Ne tegyétek tönkre az Úr eszközeit” ezek voltak loan Ploscaru püspök szavai, aki sok évet volt elzárva hitéért. Ezeket a szavakat más püspökök és papok is átvették a kommunista börtönökből, mert úgy ítélték meg ezeket az üldözőket, mint az Úr eszközeit, melyeket üdvöztető tervei elérésére használt, - azaz az helyett, hogy az ellenséget gyűlöljék és megbüntetését kérik, - az igaz keresztények - a szeretet erényének gyakorlására készítetnek.

¹⁸ Ibidem 191.o. Ez az ábrázolás az új felfogást jelenti a világról, a kereszténység által bemutatott új kultúrát, amely Sokban különbözik az antik kor ideáljaitól. Elképzelhetetlen lett volna a klasszikus kor görög vagy római Irodalmában egy börtönhimnusz, mint az első századok keresztény szövegeiben. „Ó! Boldog börtön, bevilágítva a jelenlétetekkel (a tanúságtevőkkel) Ó! Boldog börtön, mely Isten embereit az égbe küldi...” Erre az ábrázolásra rátalálunk loan PLOSCARUérek *„Keresztrácsok”* című művében is, mely az 1948 után börtönben töltött évek gyümölcse, mikor a Görög-Katolikus Egyház katakomba létbe lépett, átélve majdnem egy fél évszázadig az ő Egyház tapasztalatát.

¹⁹ Prigor község (Krassó-Szörény megye) ortodox templomának udvarán, egy kereszt (trojka) a következő sorok Vannak bevésve, jellemezve Coriolan Iosif Burlacu esperes főhadnagy személyiségét, aki az első világháború előtt, de a két világháború közötti időszakban is fáradhatatlanul harcolt kulturális, szociális, nemzeti, katonai és vallásos talajon: „Hívó fia az országnak/ Katona Krisztusban/ Mártír a hitért / Az Aldunánál!”

ensuring the transmission of his teaching as a divine pedagogy, through his apostles and their followers. Both the apostles and his spies called him *Teacher – Rabbi*, acknowledging the power of his Word.

The very model in education: Pedagogy offers models to be followed. Pedagogy operates using ideals and educational models and the Christian model has significantly and ultimately determined the history of mankind in the last two millennia. In the primary church, the pagans used to say, seeing how the Christians lived: „Look how they love each other!”. The Christians became models, as their Teacher had been for them. The first Christians went to Holy Communion daily, thus becoming „theofori”, carriers of Christ, who – as a supreme Model – imprints Love into the hearts of his followers.

IRODALOM

- Sfânta Scriptură*, București, 1994.
- Catehismul Bisericii Catolice*, București, Arhiepiscopia Romano-Catolică de București, 1993.
- IOAN PAUL al II-lea, *Redemptor hominis*, 1979 Márc.4
- AUGUSTIN Sf., *De Magistro/ firdítás* Eugen MUNTEANU, Iași, Institutul European, 1995.
- AUGUSTIN, Sf., *De doctrina christiana*, fordítás Marian CIUCĂ, București, Humanitas, 2002.
- BÎCICOV V.V., *Estetica antichității târzii. Secolele II-III*, București, Editura Meridiane, 1984.
- BROWN, Raymond , *Comentariu la Sfânta Scriptura*, Târgu Lăpuș, Galaxia Gutenberg, 2005.
- CUCOȘ, Constantin, *Educația – iubire, edificare, desăvârșire*, Iași, Editura Polirom, 2008.
- CULMANN, Oscar, *Cristo e il tempo*, Bologna, Il Mulino, 1965.
- DAHL, Nils. A., *Jesus in the Memory of the Early Church*, Augsburg Publishing House, 1976.
- DRĂGAN, Gheorghe *Modele culturale comparate*, Institutul european, Iași, 2005.
- Ferenc TOMKA, *Întâlnirea cu Creștinismul*, Timișoara, Episcopia Romano-Catolică, 2005.
- Ferenț EDUARD, *Cristologia*, Iași, Editura Presa Bună, 1995.
- KASPER, Walter, *Jesus der Christus*, Matthias Grünewald-Verlag, Mainz, 1975.
- KEMPIS, Toma, *Urmarea lui Hristos*, Timișoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1982.
- GONZÁLES, C.I., *Cristologia*, București, Institutul Teologic „Sfânta Tereza”, 1993.
- LANCE, DEREK, *Where we stand- Till Christ be Formed, The History of Salvation*, Londra, 1964.
- Lubich, CHIARA, *Strigătul*, București, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice, 2001.
- MĂRTINICĂ, Isidor, *Isus din Nazaret Fiul lui Dumnezeu*, București, Editura Gramar, 2000.
- MĂRTINICĂ, Isidor, *Mozaic creștin*, București, Editura Universității din București, 2005.
- NICOLA, Ioan *Tratat de pedagogie școlară*, Ed.Aramis, București, 2003.
- PLOSCARU, Ioan, *Isus Cristos Mântuitorul lumii*, Timișoara, Editura Signata, 2000.
- SESBOUE, Bernard., *Jesus-Christ l'unique Mediateur*, Paris, Deselee, 1988.
- SPIDLIK, Cardinal TOMAS, *Îl cunoști pe Fiul? Târgu-Lăpuș*, Editura Galaxia Gutenberg, 2002.
- ȘTEFĂNESCU, Elena, *Primatul Iubirii*, Reșița, Editura Tim, 2005.